

УДК 330.101.54(477)

Україна у світовому господарстві

Пікулик О.І.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри економічної теорії
Львівського національного університету імені Івана Франка

Статтю присвячено актуальним питанням вивчення експортного потенціалу України в умовах розвитку світового господарства та поглиблення міжнародного поділу праці. Проаналізовано структуру експорту та конкурентоспроможність вітчизняної продукції на світовому ринку. Здійснено міжнародні порівняння. Окреслено напрями поліпшення експортної політики в Україні.

Ключові слова: глобалізація, інтеграція, світове господарство, міжнародний поділ праці, зовнішньоекономічна діяльність, міжнародні відносини, експорт, структура експорту, конкурентоспроможність, національна економіка, експортний потенціал, експортна політика.

Пикулык О.И. УКРАИНА В МИРОВОМ ХОЗЯЙСТВЕ

Статья посвящена актуальным вопросам изучения экспортного потенциала Украины в условиях развития мирового хозяйства и углубления международного разделения труда. Проанализированы структура экспорта и конкурентоспособность отечественной продукции на мировом рынке. Проведены международные сравнения. Определены направления улучшения экспортной политики в Украине.

Ключевые слова: глобализация, интеграция, мировое хозяйство, международное разделение труда, внешнеэкономическая деятельность, международные отношения, экспорт, структура экспорта, конкурентоспособность, национальная экономика, экспортный потенциал, экспортная политика.

Pikulyk O.I. UKRAINE IN THE WORLD ECONOMY

The article is devoted to the actual issues of studying the export potential of Ukraine in the conditions of development of the world economy and deepening of the international division of labor. The structure of export and competitiveness of domestic products on the world market is analyzed. Conducted international comparisons. The directions of improvement of export policy in Ukraine are outlined.

Keywords: globalization, integration, world economy, international division of labor, foreign economic activity, international relations, export, export structure, competitiveness, national economy, export potential, export policy.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Існування світового господарства на ринкових засадах і побудова ринкової економіки в Україні ставлять перед нашою державою завдання інтеграції до світової економіки, участі в міжнародному поділі праці. Це дасть неабиякі можливості отримати додаткові ресурси, стимули для підвищення ефективності національної економіки, конкурентоспроможності на світовому ринку. Захист національних інтересів за умов посилення інтеграції і глобалізації, загострення конкуренції на світовому ринку потребує від уряду держави проведення зовнішньоекономічної політики, адекватної сучасним вимогам функціонування світового ринку та реальному рівню розвитку національної економіки. Експортна політика, яка проводиться нашою державою, є неефективною і потребує значного вдосконалення. Економічний потенціал та людський капітал в Україні є достатніми для того, щоб не виступати в ролі сировинного придатка, а постачати на світо-

вий ринок готову продукцію високого рівня якості. Усе вищесказане зумовлює актуальність теми дослідження і пошук шляхів та внутрішніх резервів, які варто задіяти для підвищення ролі та значення України у світовому господарстві.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблему участі країни в міжнародному поділі праці свого часу вивчали представники класичного напряму економічної науки А. Сміт та Д. Рікардо, які обґрунтували теорії абсолютних та порівняльних переваг у міжнародній торгівлі. Вагомий внесок у розвиток теорії конкуренції та дослідження проблеми аналізу й оцінки конкурентоспроможності здійснили відомі вчені М. Портер, К.Р. Макконнелл, С.Л. Брю, Ф. Котлер, Б. Олін, А. Градов, Д. Юданов та ін. Питання конкурентоспроможності досліджують і вітчизняні науковці: З. Борисенко, І. Должанський, Т. Загорна, С. Кваша, Н. Краснокутська, О. Лука, І. Смолін, В. Сокольський та ін. Проте варто врахувати той факт, що сьогодні в розвитку зовнішньое-

кономічних відносин в Україні офіційно визначеним є євроінтеграційний пріоритет із розвитком взаємовигідних торговельних відносин з іншими країнами світу, тому, незважаючи на вагомість раніше проведених досліджень, питання дослідження експортного потенціалу та підвищення конкурентоспроможності вітчизняної продукції в умовах поглиблення євроінтеграції потребують більш детального вивчення.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою публікації є вивчення структури експорту та спеціалізації України в межах світового господарства. Основне завдання полягає у визначенні шляхів підвищення конкурентоспроможності продукції вітчизняного виробництва в умовах поглиблення євроінтеграції та обґрунтуванні можливих напрямів поліпшення експортної політики України для того, щоб вона мала можливість виходити на нові ринки збуту та повноцінно виконувати роль важливого суб'єкта світового господарства.

Виклад основного матеріалу дослідження. В умовах обмеженості економічних ресурсів і підвищення ефективності виробництва на світовому ринку зростає і загострюється конкуренція між національними товаровиробниками, посилюється ступінь диференціації країн за рівнем розвитку та темпами економічного зростання. Кожний національний суб'єкт міжнародних економічних ринкових відносин дбає про свої економічні інтереси, окреслює пріоритети з урахуванням реального стану національної економіки, сили національного капіталу. Економічно могутні країни, регіональні інтеграції в змозі проводити зовнішню політику з позиції сили та істотно впливати на міжнародні економічні відносини для обстоювання своїх національних інтересів. Країни з низьким рівнем розвитку змушені пристосовуватися до такого порядку і формувати свою зовнішню політику або на підставі реальних економічних можливостей, або об'єднуватися у регіональні економічні інтеграції.

Існування світового господарства на ринкових засадах і побудова ринкової економіки в Україні поставили перед нашою державою завдання інтеграції до світової економіки, участі в міжнародному поділі праці. Зовнішньоекономічна діяльність підтверджує спроможності суб'єктів національної економіки формувати й реалізовувати їх економічні інтереси та цілі у сфері міжнародних відносин. Це дає неабиякі можливості отримати

додаткові ресурси, стимули для підвищення ефективності національної економіки, конкурентоспроможності на світовому ринку. Глобалізація та посилення інтеграційних процесів в умовах загострення конкуренції на світовому ринку підвищує вимоги до здійснення зовнішньоекономічної діяльності, адекватної сучасному рівню функціонування світового ринку та реальному ступеню розвитку національної економіки.

На сучасному етапі основним напрямом зовнішньоекономічної діяльності України є розвиток і поглиблення торгово-економічного співробітництва з республіками колишнього СРСР, країнами Східної Європи, розвиненими країнами світу, особливо з тими, що мають чисельну українську діаспору. Зокрема, з 1 серпня 2017 р. почала діяти Угода про зону вільної торгівлі між Україною та Канадою, активно працюють Канадсько-українська торгова палата (CUCC), Канадсько-український проект підтримки торгівлі та інвестицій (CUTIS). Окрім можливостей експорту товарів, канадські партнери очікують відкриття у Канаді компаній з українськими власниками та капіталом, створення глобальних торговельних альянсів. Також важливо враховувати той факт, що системна співпраця з канадськими партнерами на засадах довіри неодмінно призводить до їхнього бажання інвестувати в Україну (капітал, інновації, технології). Особливо важливо це для регіонів, які в умовах децентралізації мають активно залучати нові ресурси для розвитку.

Серед основних торговельних партнерів України в експорті товарів у 2017 р. – країни Європейського Союзу з питомою вагою 40,2% у загальному обсязі експорту товарів, Росія – 9,3%, Туреччина – 5,7%, Індія – 5,2%, Китай – 4,6%, Єгипет – 4,3%, Білорусь – 2,6%, США – 1,9%, Молдова – 1,6%, Іран – 1,4%. В останні роки Україна значно розширила коло своїх торговельних партнерів. Лише протягом 2017 р. зросли поставки українських товарів до Австралії та Океанії – на 304,4%, Америки – на 59,8%, Європи – на 30,4%, СНД – на 15,6%, Азії – на 12,9%, Африки – на 7,5%. Нині є чудові можливості для української експансії нових ринків. Для цього потрібно відчутти себе впевненим та повноцінним суб'єктом світової економіки й почати поступово діяти, перші зусилля необхідно спрямувати на доведення власної адекватності, передбачуваності, амбітності, вміння працювати в команді та зарекомендувати себе партнером, якому можна довіряти. Український бізнес

має навчитися відкрито та чітко заявляти про себе, про власну мотивацію та мету бізнесу, має почати системно формувати репутацію, яка на світовому ринку є первинною умовою для досягнення успіху.

Експортний потенціал держави визначається обсягами товарів та послуг, що можуть бути вироблені в економічній сфері і реалізовані на світовому ринку з максимальною вигодою для країни. Якщо розглядати сучасну діяльність українських підприємств на міжнародному ринку, то можна стверджувати про велику обмеженість експортної номенклатури українських товарів: наша продукція більшою мірою представлена на ринках із переважно ціновою конкуренцією, тобто ринках сировинної продукції і стандартизованих масових готових виробів. В Україні сьогодні дуже повільно відбувається переорієнтація з торгівлі сировиною і напівфабрикатами на торгівлю товарами з високою доданою вартістю, іншими словами, високотехнологічними виробами, тоді як сучасні тенденції світового ринку свідчать про перехід від цінової конкуренції до нецінової, тобто конкуренції технічного та якісного рівня продукції. У конкурентній боротьбі за ринки збуту перемагає не той, хто пропонує нижчі ціни, а той, хто пропонує вищу якість, оскільки продукція з кращою якістю значно ефективніша у використанні.

У 1993–1997 рр. експорт України був сумірний з експортом Туреччини, Польщі, Чеської Республіки. Впродовж 2011–2014 рр. він катастрофічно скорочувався і за підсумками 2016 р. становив 20–25% від показників цих держав (Польща – \$188 млрд., Туреччина – \$150 млрд., Чехія – \$142 млрд., Україна – \$34 млрд.) [1].

Загальний експорт українських товарів за 11 місяців 2017 р. становив \$39,5 млрд., що більше за аналогічний період 2016 р. на \$6,8 млрд. Найбільша питома вага в українському експорті належить продукції АПК та харчової промисловості (41,3%), продукції металургійного комплексу (23,0%), продукції машинобудування (11,4%), мінеральним продуктам (9,4%), продукції хімічної промисловості (5,0%), продукції з деревини (4,1%) [2].

За підсумками 2017 р. експорт аграрної та харчової продукції України становив понад \$17,9 млрд. та збільшився на 16,3% порівняно з 2016 р. Сума експорту продукції рослинництва збільшилася на \$2,1 млрд. і становила \$16,7 млрд., а експорт продуктів тваринництва зріс на \$371,4 млн. та сяг-

нув майже \$1,3 млрд. Сьогодні мапа нашого аграрного експорту виглядає так: країни Азії – 42,6%, Європейський Союз – 32,4%, країни Африки – 14,2%, СНД – 7,6%, США – 0,4% та інші країни – 2,8%. До п'ятірки країн-лідерів, кожна з яких придбала української аграрної та харчової продукції більше ніж на \$1 млрд. у 2017 р., входять Індія, Нідерланди, Єгипет, Іспанія та Китай.

Трійку лідерів експорту українських аграрних та харчових товарів очолюють зернові культури з часткою 36,2%, друге місце посідають рослинні олії – 25,1% та третє – насіння олійних культур із часткою в структурі 11,3%. Також помітно зросло постачання українських перероблених та харчових товарів. Наприклад, йдеться про експорт масла вершкового, який зріс на \$92,2 млн. порівняно з 2016 р., цукру – на \$49,7 млн., екстрактів солодових, продуктів з борошна та крупи – на \$48,8 млн., бобових овочів – на \$44,3 млн., яловичини мороженої – на \$39,2 млн. та інших перероблених харчових товарів [3].

В Україні в 2017 р. був зібраний хороший урожай картоплі – понад 22 млн. т. Це дало можливість збільшити поставки української картоплі за кордон на \$1,3 млн. порівняно з 2016 р. У 2017 р. експорт картоплі становив \$3,4 млн. Ще значніше зріс експорт у натуральному вираженні – з 5 до 17,6 тис. т, тобто в 3,5 рази. Зростання зумовлене переважно завдяки поставкам у Білорусь, у грошовому вираженні вони збільшилися у 2,1 рази, до \$2,6 млн. У цілому поставки в Білорусь становлять 75,4% від усього експорту картоплі, другим за обсягами покупцем української картоплі стала Молдова (14,85%), третім – Азербайджан (7%). Україна займає четверте місце у світі за виробництвом картоплі, поступаючись лише Китаю, Індії та Росії [4].

Нині досить стабільним попитом в окремих сегментах світового ринку користується вітчизняна продукція металургійного комплексу (прокат чорних металів, сталеві труби, залізна руда, феросплави), окремі види машинобудування (комплектуючі агрегати, машини та обладнання), гірничо-видобувної, електроенергетичної промисловості, будівельної індустрії, промисловості будівельних матеріалів (поліроване і віконне скло, каоліни, тугоплавка і вогнетривка глина, кварцовий пісок, вироби з граніту, санітарно-керамічні вироби, цемент), хімічного комплексу (аміак, карбамід, оцтова кислота, бензол, вінілхлорид, шини, лікарські засоби тощо). Зараз на світовому рівні якості виробляється вітчизняна

продукція літако- і суднобудування, космічної, військової техніки та озброєння.

Нині загальносвітовий тренд – випереджає зростання торгівлі послугами порівняно з товарами. Якщо в перші десять років XXI ст. послуги займали до 20% світової торгівлі, то вже зараз – більше 25%. В українському експорті послуги займають близько 20%. Експорт послуг з України показує позитивну динаміку. Після періоду падіння з 2012 по 2015 р. з \$14,1 млрд. до \$9,7 млрд. у 2016 р. експорт виріс на \$0,2 млн. – до \$9,9 млрд. На російський ринок припадає найбільше експортованих Україною послуг – \$3,08 млрд. Істотно відстають за обсягами імпорту українських послуг США (\$0,72 млрд.) і Швейцарія (\$0,68 млрд.). Основна частка доходу від експорту послуг до РФ сформована прибутковим, але вузькоспеціалізованим транспортним сегментом, пов'язаним із транзитом вуглеводнів. Проте лідером зростання у галузевому розрізі став аж ніяк не трубопровідний транспорт (+16,5% за рік). Його випередили сільське господарство, будівництво, кур'єрська служба, ремонт і технічне обслуговування та страхові послуги. Ще два сектора з помітним зростанням – комп'ютерні та інформаційні послуги із сукупним збільшенням у процентному відношенні майже на 19% і \$157 млн., що дало змогу вийти на \$1,145 млрд. без урахування сфери телекомунікації. Нині близько 100 тис. українців працюють на ІТ-експорт.

В Індексі глобальної конкурентоспроможності (Global Competitiveness Index 2017–2018, GCI) Україна за рік піднялася на чотири позиції, посівши 81-е місце зі 137 країн. Проте країна погіршила свої позиції у чотирьох із 12 основних показників: ефективність ринку праці, інноваційний складник, інфраструктурний складник та рівень вищої освіти і професійної підготовки [5].

У контексті підвищення рівня конкурентоспроможності вітчизняної продукції на світових ринках повинна проводитися реалізація заходів за такими основними напрямками:

1) збільшення експортного потенціалу вітчизняних виробників через розширення товарної структури експорту та підтримка товарних груп зі зростаючими експортними обсягами;

2) поліпшення стандартизації як головного інструменту фіксації та забезпечення заданого рівня якості вітчизняної продукції, сприяння розробленню й упровадженню систем управління якістю на основі принципів ISO

9000 та системи управління безпекою харчових продуктів (HASSP), а також системи охорони довкілля на основі принципів ISO 14000;

3) поліпшення репутації України на міжнародному ринку продовольства як країни – виробника екологічно чистих і безпечних продуктів через розроблення та реалізацію державних програм просування вітчизняної продовольчої продукції на зовнішні ринки;

4) збільшення обсягів державного фінансування наукових розробок у сфері біотехнологій, генетики, селекції, племінної діяльності для поліпшення вхідних факторів забезпечення конкурентоспроможності вітчизняної сільськогосподарської продукції;

5) досконале вивчення потреб світового ринку та своєчасна реакція на зміни його кон'юнктури, створення умов для розвитку інноваційної діяльності, запровадження у виробництво новітніх технологій, сучасних наукомістких виробів, товарів високого рівня обробки, широкого кола послуг;

6) запобігання диспаритетності між цінами на внутрішньому ринку України та світовими цінами на товари і послуги, а також упровадження сучасного інструментарію захисту внутрішнього ринку та відстоювання інтересів національних виробників;

7) створення нових організаційних структур – промислово-фінансових груп, холдингових компаній із залученням коштів як іноземних, так і вітчизняних інвесторів; розширення можливості використання іноземних інвестицій та кредитів для розвитку українського експорту шляхом підвищення міжнародного рейтингу надійності України;

8) підвищення ефективності вітчизняних виробництв через зниження енерго- та матеріаломісткості продукції;

9) розширення маркетингової діяльності, вивчення зарубіжного досвіду щодо виходу на нові світові ринки збуту.

Висновки з цього дослідження. Об'єктивною причиною, що перешкоджає нині входженню України як повноправного партнера у світове господарство, є передусім низька конкурентоспроможність її продукції на світових ринках унаслідок її високої собівартості, недосконалості механізмів державного регулювання, нерозвиненості ринкової інфраструктури підтримки експорту. Саме тому перспективними напрямками інтегрування України в економіку світового господарства є розвиток наукомістких галузей економіки, забезпечення збалансованості експорту та імпорту, мінімізація критичної залежності від

окремих країн, створення вільних економічних зон, українських ТНК, банків, торгівля різноманітними послугами та об'єктами інтелектуальної власності: патентами, ліцензіями, «ноу-хау» та ін. Одним із головних завдань зовнішньоекономічної політики України при цьому є розроблення алгоритму ефективної взаємодії національної економіки зі світовим господарством у контексті формування відкритої економіки, структурно орієнтованої з переважною спрямованістю на розвиток місткого внутрішнього ринку. Це дасть змогу використовувати додаткові можливості

і ресурси для поглиблення системних ринкових реформ, надання їм цілісного, збалансованого та завершеного характеру. Водночас це сприятиме забезпеченню необхідних темпів економічного зростання, здійсненню структурних зрушень в економіці, створенню сучасної ринкової інфраструктури, підвищенню ефективності експортних операцій, збільшенню внеску зовнішньоекономічного комплексу у приріст валового національного продукту України, а також розбудові країни як у національному, так і у міжнародному масштабі.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Список країн за обсягами експорту. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Список_країн_за_обсягами_експорту.
2. За неповний 2017 рік український експорт зріс майже на \$7 мільярдів. URL: <http://landlord.ua/za-nepovniy-2017-rik-ukrayinskiy-eksport-zris-mayzhe-na-7-milyardiv-infografika/>.
3. Український аграрний експорт склав майже \$18 млрд в 2017 році. URL: <http://agravery.com/uk/posts/show/ukrayinskij-agrarnij-eksport-sklav-majze-18-mlrd-v-2017-roci>.
4. Україна за 2017 рік наростила експорт картоплі в 2,6 рази. URL: <http://agravery.com/uk/posts/show/ukraina-za-2017-rik-narostila-eksport-kartopli-v-26-razi>.
5. Позиція України в рейтингу країн світу за індексом глобальної конкурентоспроможності 2017–2018. URL: <http://edclub.com.ua/analitika/pozyciya-ukrayiny-v-reytingu-krayin-svitu-za-indeksom-globalnoyi-konkurentospromozhnosti-2>.

REFERENCES:

1. Spysok krain za obsiahamy eksportu [Elektronnyi resurs]. – Available at: https://uk.wikipedia.org/wiki/Список_країн_за_обсягами_експорту (accessed 30 January 2018).
2. Za nepovnyi 2017 rik ukrayinskiy eksport zris mai zhe na \$ 7 miliardiv. [Elektronnyi resurs]. – Available at: <http://landlord.ua/za-nepovniy-2017-rik-ukrayinskiy-eksport-zris-mayzhe-na-7-milyardiv-infografika/> (accessed 30 January 2018).
3. Ukrayinskiy ahrarniy eksport sklav maizhe \$18 mlrd v 2017 rotsi. [Elektronnyi resurs]. – Available at: <http://agravery.com/uk/posts/show/ukrayinskij-agrarnij-eksport-sklav-majze-18-mlrd-v-2017-roci> (accessed 30 January 2018).
4. Ukraina za 2017 rik narostyla eksport kartopli v 2,6 razy. [Elektronnyi resurs]. – Available at: [http://agravery.com/uk/posts/show/ukraina-za-2017-rik-narostyla-eksport-kartopli-v-26-razi](http://agravery.com/uk/posts/show/ukraina-za-2017-rik-narostila-eksport-kartopli-v-26-razi) (accessed 30 January 2018).
5. Pozytyiia Ukrainy v reitynhu krain svitu za indeksom hlobalnoi konkurentospromozhnosti 2017-2018. [Elektronnyi resurs]. – Available at: <http://edclub.com.ua/analitika/pozyciya-ukrayiny-v-reytingu-krayin-svitu-za-indeksom-globalnoyi-konkurentospromozhnosti-2> (accessed 30 January 2018).